

Josipa Alviž

Odsjek za povijest umjetnosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Prilog istraživanju kapucinskoga hospicija u Zadru

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Primljen – *Received* 1. 7. 2017.

UDK 27-789.325:2-468.47(495.7Zadar)

Sažetak

Nakon što im je venecijanski Senat 1736. godine odobrio dolazak u Zadar, kapucini su u ovome gradu, uz prekide, djelovali od 1737. godine sve do Drugoga svjetskog rata, kada je njihov hospicij većim dijelom razoren i nakon toga porušen. Gašenje i rušenje zadarskoga hospicija ujedno je značilo i njegovu marginalizaciju u istraživačkome smislu pa do sada njegova povijest i arhitektonske značajke nisu bile predmetom zasebne povijesno-umjetničke analize. Nadovezujući se na vrijedne zapise kroničara crkvene i mjesne povijesti, u radu se na

temelju arhivskih izvora, prije svega prijepisa katastarskih i inventarnih opisa iz 1789. godine, tlocrtnoga prikaza (1822.) i starih fotografskih snimaka daje prilog rekonstrukciji tlocrtnoga oblika, prostorne organizacije i inventara hospicija. U radu se također daje pregled pastoralnoga djelovanja kapucina u Zadru i njegovoj okolini, dodatno se razjašnjavaju okolnosti osnivanja njihova hospicija te njegova sudbina u vrijeme političko-upravnih promjena u prvoj polovici 19. stoljeća.

Ključne riječi: kapucini, hospicij, Zadar, Venecijanska kapucinska provincija, nadbiskup Vicko Zmajević, generalni providur Daniel Dolfin, inventar, generalni providur Angelo Memo, Zemaljska vlada Dalmacije.

Red Manje braće kapucina (lat. *Ordo Fratrum Minorum Capuccinorum*, kraticom OFM^{Cap}), treći i najmlađi samostalni ogranak prvoga Reda sv. Franje Asiškoga, kanonski je potvrdio papa Klement VII. (19. studenoga 1523. – 25. rujna 1534.) bulom *Redovnički žar* (lat. *Religionis zelus*) izdanom u Viterbu 3. srpnja 1528. godine. Bulom je kapucinima omogućeno opsluživanje *Pravila sv. Franje Asiškoga* (lat. *Regula bullata*, 1223.) u njegovoj izvornoj strogosti, *ad litteram*, čime su se kapucini nastojali potvrditi kao jedini istinski nasljedovatelji sv. Franje.¹ Pastoralnu djelatnost kapucina između 16. i 18. stoljeća, razdoblju procvata reda, obilježava propovijedanje usmjereno na priprosti puk (od tuda i naziv »pučki fratri«), briga i dvorenje siromašnih i bolesnih, osobito kužnih bolesnika, dušobrižništvo zatvorenika i vojnika, obraćenje protestanata te misije među nekršćanima. Istaknuli su se i kao diplomati, preuzimajući ulogu pomiritelja u sporovima između velikaških obitelji i kraljeva.² Zahvaljujući razgranatosti i dobro prihvaćenoj djelatnosti, Red Manje braće kapucina se uz Družbu Isusovu (lat. *Societas Iesu*) izdvojio kao vodeći red u širenju poslijetridentske Crkvene obnove.³

Na područje Hrvatske kapucini dolaze iz dva pravca, današnje Austrije i Italije, što je odredilo i upravnu pripadnost njihovih novoutemeljenih samostana trima provincijama:

Štajerskoj, Venecijanskoj i Austrijsko-ugarskoj kapucinskoj provinciji. Na priobalno područje, u istarske gradove Rovinj (1672.) i Vodnjan (1747.) te dalmatinske gradove Split (1682.) i Zadar (1737.), kapucini dolaze iz smjera *Venecijanske kapucinske provincije* utemeljene 1535. godine,⁴ uglavnom obnašajući službe dušobrižnika ranjenih i oboljelih vojnika u vojnim bolnicama. Istoj su provinciji na istočnoj obali Jadrana pripadali i samostan u slovenskome Koprju (1621.) te hospicij u crnogorskome Herceg Novom (1688.).⁵ Od hrvatskih priobalnih samostana i hospicija u literaturi je do sada najbolje obrađen nekadašnji hospicij u Splitu o kojemu je u nekoliko navrata pisao Arsen Duplančić.⁶

Ovim radom se nastoji dati prilog cjelovitijem poznavanju povijesti zadarske kapucinske zajednice i njihova hospicija, o kojima prve objavljene spomene nalazimo u djelima kroničara crkvene i mjesne povijesti 19. stoljeća.⁷ Te su vrijedne publikacije bile poticaj i temelj kasnijih istraživanja koja su mahom bila usmjerena prema kapucinima dodijeljenoj zadarskoj crkvi Gospe od Zdravlja, poznatoj i kao Gospa od Kaštela.⁸ S druge strane, sam hospicij, njegova povijest i arhitektonske značajke, do sada nisu bile predmetom zasebne povijesnoumjetničke analize. Nadopunjujući dosadašnje spoznaje novim arhivskim izvorima, u nastavku rada se daje

pregled djelovanja kapucina u Zadru i njegovoj okolici, dodatno se pojašnjavaju okolnosti osnivanja njihova hospicija te njegova sudbina u vrijeme političko-upravnih promjena u prvoj polovici 19. stoljeća, a izgled hospicija, njegov tlocrtni oblik, prostorna organizacija i inventar nastoje se rekonstruirati na temelju sačuvanih tlocrtnih prikaza i fotografskih snimaka te opisa u katastarskim i inventarnim knjigama čiji se prijepisi donose na kraju rada.

Želju za uvođenjem kapucina u Zadar već je prvi izrazio zadarski nadbiskup Alojzije Molina (1592.–1595.) 1593. godine,⁹ a mogućnost i potrebu njihova pastoralnoga djelovanja u ovome gradu prepoznao je i njegov nasljednik na zadarskoj katedri, nadbiskup Minuccio Minucci (1596.–1604.). U nastojanju da osigura prikladnu vjersku pouku sve većeg broja osmanskih prebjega i obraćenika u Zadru, nadbiskup Minucci je u pismu upućenome rimskome kardinalu Cinziju Aldobrandiniju (1593.–1610.) predložio osnivanje isusovačkoga ili kapucinskoga kolegija namijenjenog katehizaciji osmanskoga življa.¹⁰ Ovaj naposljetku neostvoreni prijedlog nadbiskupa Minuccija odraz je pastoralnoga pristupa prema Osmanlijama koji su zadarski nadbiskupi promicali do vremena Kandijskoga rata (1645.–1669.), kada su njihovim izvještajima *ad limina* počeli prevladavati opisi ratnih strahota i osmanskih pustošenja, istiskujući postupno prijašnje težnje za preobraćenjem, katehizacijom i zbrinjavanjem osmanskoga stanovništva.¹¹

Razdoblje Kandijskoga i kasnije Morejskoga rata (1684.–1699.) predstavlja neke od najtežih trenutaka za zadarsku nadbiskupiju, tijekom kojih su bile ugrožene brojne župe u zadarskome zaleđu gdje se počinje naseljavati i sve brojnije pravoslavno stanovništvo.¹² Sâm Zadar poprimio je karakter vojničkoga grada postajući »bedem i obrana od Turaka ne samo za Dalmaciju nego i za Italiju«,¹³ a stalni je priljev vojske ukazao na potrebu za dušobrižništvom vojnika, pa se u tu svrhu osniva poseban hospicij za vojnike i zatočenike na galijama.¹⁴ U tom kontekstu valja istaknuti djelovanje oca Bartolomeja iz Verone (tal. *F. Bartholomeo Veronese Sacerdote Capuccino*), kapucinskoga redovnika i apostolskoga misionara, koji je po nalogu svojih poglavara u Dalmaciju stigao početkom Kandijskoga rata, a kojega je mletačka vlada imenovala duhovnim kapelanom cjelokupne mletačke vojske u Dalmaciji.¹⁵ U pismu od 26. listopada 1648. godine zadarski nadbiskup Bernardo Florio (1642.–1656.) hvali oca Bartolomeja ističući njegove misionarske zasluge u preobraćenju kaluđerā manastira Krke, skupine kršćana bizantskoga obreda, koji su predvođeni svojim episkopom Epifanijem Stefanovićem stigli u Dalmaciju 1648. godine te 1. studenoga iste godine pred ocem Bartolomejom u Viru (*Pontadura*) ispovijedili katoličku vjeru.¹⁶ U nastavku istoga pisma, nadbiskup Florio također ističe kako je spomenuti otac Bartolomej na katoličku vjeru preobratio stotine Osmanlijā, vojnika i robova.¹⁷ Sâm otac Bartolomej je u Zadru 1. lipnja 1649. godine sastavio izvještaj upućen prefektu

Svete Kongregacije za širenje vjere (lat. *Sacra Congregatio de Propaganda Fide*) u kojem ga obavještava o svojoj službi u mletačkoj vojsci te o uspjesima u obraćenju pravoslavaca i muslimana. U izvještaju spominje i svoga subrata, oca Mihaela iz Pante (tal. *P. F. Michiel da Pante Sacerdote Capuccino*) koji ga je posljednje tri godine, naslijedivši mnoge druge, tada već pokojne pomoćnike, pratio u njegovim misijskim pohodima. Ističe da je otac Mihael učen čovjek, poznavatelj prekoalpskih jezika te iskusan u preobraćenju luterana i kalvinista u prekoalpskim krajevima.¹⁸

Po svemu sudeći, otac Bartolomej iz Verone i otac Mihael iz Pante prvi su imenom poznati kapucinski misionari koji su djelovali na području Zadra i zadarske nadbiskupije krajem prve polovice 17. stoljeća. No unatoč dobrome ugledu koji su stekli svojim apostolskim i dušobrižničkim radom, u vrijeme njihova pastoralnoga djelovanja još nema spomena o trajnome nastanjivanju kapucina u Zadru. Prvi zapis o kapucinskome hospiciju u Zadru nalazimo, pak, 1667. godine, u izvještaju *ad limina* zadarskoga nadbiskupa Teodora Balbija (1656.–1669.) u kojem se navodi da je spomenuti nadbiskup utemeljio hospicij za četiri kapucina – *Hospitium pro quatuor Capucinis errigendum curavi...* – osiguravši im sredstva iz nadbiskupovih prihoda. U istome dokumentu se nadalje navodi da je kapucinima povjereno prije svega dušobrižništvo nad vojnicima u bolnici i osuđennicima na galijama, ali i duhovna skrb nad ostalim pučanstvom.¹⁹ Iako izvještaj nadbiskupa Balbija govori u prilog postojanja kapucinskoga hospicija u Zadru već 1667. godine, o njemu ne nalazimo spomena u izvještajima Balbijevih nasljednika na zadarskoj nadbiskupskoj stolici u drugoj polovici 17. stoljeća.²⁰ U nedostatku daljnjih dokaza, opisana situacija navodi na pretpostavku da je izgradnja zadarskoga kapucinskoga hospicija, spomenutoga u Balbijevu izvještaju, bila ili tek neostvoreni nadbiskupov projekt ili, pak, da se zbog nepovoljnih prilika hospicij ubrzo po osnutku ugasio.

Kapucini i njihov hospicij iznova se spominju tek u izvještaju zadarskoga nadbiskupa Mate Karamana (1745.–1771.) iz 1754. godine. U njemu se navodi kako je kapucinski hospicij izgrađen prije nekoliko godina za dvojicu kapucinskih redovnika pod zaštitom nadbiskupa. Njihova je glavna zadaća bio pastoral nad vojnicima u vojnoj bolnici, za koje su također brinula i četvorica braće sv. Ivana od Boga (*Fratres Institutum S. Joannis de Deo*).²¹

Arhivski izvori i literatura²² otkrivaju nam točnu godinu osnutka zadarskoga kapucinskoga hospicija, spomenutog u izvještaju nadbiskupa Karamana. Hospicij je utemeljen 1737. godine u vrijeme Karamanova prethodnika na zadarskoj katedri, nadbiskupa Vicka Zmajevića (1713.–1745.), koji je navedene godine kapucinima predao na korištenje zadarsku crkvu Gospe od Zdravlja, poznatu i kao Gospa od Kaštela.²³ Kapucinski hospicij podignut je zahvaljujući javnim i privatnim donacijama,²⁴ o čemu je svojedobno svjedočio i natpis nad glavnim ulazom u spomenutu crkvu: *PATRIBVS CAPVCCINIS PVBLICA ET PRIVATA PIETAS. MDCCXXXVII.*²⁵

Na zahtjev nadbiskupa Zmajevića, venecijanski Senat je dekretom od 1. prosinca 1736. godine odobrio dolazak

kapucina u Zadar.²⁶ Opsežan izvještaj o njihovu uvođenju u grad i podizanju kapucinskoga hospicija nalazimo u spisima Daniela Dolfina, generalnoga providura za Dalmaciju i Albaniju između 1735. i 1737. godine.²⁷ Tako u dekretu koji je 30. travnja 1737. godine u Zadru potpisao generalni providur Dolfin čitamo da je nakon smrti svećenika koji je u zadarskoj vojnoj bolnici obavljao službu bolničkoga kapelana došlo do poteškoća u pronalaženju njegova nasljednika. Nakon što je o nastaloj situaciji bio obavješten i venecijanski Senat, kao najbolje rješenje nastale situacije pokazao se prijedlog zadarskoga nadbiskupa Zmajevića da se u Zadar, po uzoru na Split,²⁸ uvedu dva kapucinska redovnika koja će duhovno skrbiti ne samo o bolesnim i ranjenim vojnicima, nego o svim stanovnicima grada. S obzirom na sve veći broj vojnika u bolnici, kapucinima je trebalo što prije osigurati prikladan smještaj i crkvu u kojoj će služiti svetu misu i ispovijedati. U tu svrhu najpogodnijom se pokazala crkva Gospe od Zdravlja, poznata i kao Gospa od Kaštela (*B. Vergine della Salute detta del Castello*), u blizini koje se nalazila kuća kapelana koji je skrbio o ovome svetištu, a koja je u to vrijeme bila slobodna i prazna. U dogovoru s prokuratorima crkve, providur Dolfin je odobrio podizanje kapucinskoga hospicija na mjestu spomenute kuće kapelana te slobodno korištenje crkve za kapucine, no pod duhovnim vodstvom i nadležnošću nadbiskupa i kapelana te prokuratora koji su prema dotadašnjoj tradiciji i dalje nastavili voditi brigu o prikupljenim milodarima i materijalnoj zbrinutosti svetišta.²⁹ U to su vrijeme službu prokuratora svetišta Gospe od Zdravlja obavljali zadarski plemić Antonio Ghirardin Calzina († 1775.) i građanin Antonio Guerin,³⁰ potpisnici spisa od 21. travnja 1737. godine, koji se nastavlja na dekret generalnoga providura Dolfina. U njemu spomenuti prokurator daju svoju suglasnost da se crkva Gospe od Zdravlja zajedno sa sakristijom preda na korištenje kapucinima te da se u njezinu susjedstvu izgradi kapucinski hospicij, na još veću slavu dodijeljenoga im svetišta.³¹ U providurovu dekretu se dalje navodi da će kapucini voditi duhovnu skrb o bolesnim i ranjenim vojnicima u bolnici te da će u crkvi Gospe od Zdravlja služiti svetu misu, ispovijedati i vršiti druge službe vjerskoga i pobožnoga karaktera.³² Osim kuće kapelana, kapucinima je za podizanje njihova hospicija dodijeljeno i nekoliko susjednih kuća te prostor za maleni vrt.³³ U spisima generalnoga providura Dolfina kao dobročinitelje, potpisnike i sastavljače potonjih darovnica čitamo imena zadarskih građana i plemića Marije Marconi, Zorzija Salamona, Francesca Antonija Fanfogne, Francesca Begne, Antonija Ghirardina Calzine, Marcantonija Lantane i Giovannija Battiste Lantane.³⁴

Kapucinski hospicij podignut je južno od crkve Gospe od Zdravlja. Nažalost, zgrada hospicija, kao i sama crkva Gospe od Zdravlja, teško su stradali tijekom bombardiranja u Drugome svjetskom ratu (1939.–1945.), kao što se može vidjeti na crno-bijeloj fotografskoj snimci pročelja crkve s očuvanom rotandom svetišta u pozadini i djelomično razrušenim zidom hospicija s lijeve strane (sl. 2.).³⁵ Fotografija nam također otkriva da je hospicij s crkvom bio povezan nadzemnim hodnikom koji je premošćivao ulicu koja ih je dijelila. Nakon bombardiranja sačuvao se i trijem koji je

1. Crkva Gospe od Zdravlja u Zadru s dva kapucinska redovnika, 1926. (foto: Arhiv Zadarske nadbiskupije)

Church of Our Lady of Health in Zadar with two Capuchin friars, 1926

okruživao unutarnje dvorište hospicija, no naposljetku je čitav kapucinski kompleks srušen bez dokumentacije, a na njegovu je mjestu izgrađena stambena kuća.³⁶ Crkva Gospe od Zdravlja, točnije njezina pravokutna lađa, obnovljena je 1991. godine.³⁷

Nekadašnji izgled hospicija, njegov tlocrtni oblik i prostornu organizaciju u mogućnosti smo djelomično rekonstruirati zahvaljujući sačuvanim arhivskim dokumentima iz Državnoga arhiva u Zadru i Državnoga arhiva Venecije (*Archivio di Stato di Venezia*), a prijepise ključnih dokumenata iz spomenutih arhiva ovom prilikom objavljujemo u prilogu (vidi *Arhivski prilog 1 i 2*).

U dosadašnjoj literaturi već istaknut izvor za bolje poznavanje zadarskoga kapucinskoga hospicija je Katastik državnih zgrada Provincije Dalmacije iz vremena Mletačke republike, izrađen 1789. godine po nalogu ondašnjega generalnog providura Angela Mema IV. (1787.–1789.) i pohranjen u Državnome arhivu u Zadru.³⁸ Skraćenoga naziva Memov katastik, ova rukopisna knjiga sadrži popis i opise svih gra-

đevina u državnome vlasništvu u gradovima Zadru, Kninu, Splitu i Šibeniku te njihovoj okolici.³⁹ Među njima je i opis zadarskoga kapucinskog hospicija na koji se prvi referirao Ivo Petricioli (1987.) u sažetome osvrtu na zgradu hospicija navodeći: »Bila je to jednokatna zgrada s mansardom, s popločanim dvorištem i trijemom.«⁴⁰

U samoj knjizi Katastika tekst s opisima državnih građevina podijeljen je u sedam stupaca. U prvome stupcu upisani su naziv grada ili mjesta te broj pod kojim je pojedina građevina zavedena u katastiku. U drugome stupcu, naslovljenome *Denominazione, e luoco delle Fabbriche*, navedeni su naziv građevine i njezina namjena te su opisani način gradnje, prostorije po katovima i stupanj očuvanosti građevine, a sve je ovjereno potpisom inženjera kojim se jamčila vjerodostojnost podataka. U trećemu stupcu, naslovljenome *Eretta l'Anno*, istaknuta je godina izgradnje, dok je u sljedeća četiri stupaca (*Ristauri Generali, Ristauri Annuì, Nuove Aggiunte o Diminuzioni, Figure alle quali è Stata appoggiata la Fabbrica*) upisan manji broj bilježaka koji se odnose na obnove i dogradnje građevina.⁴¹

Kapucinski hospicij u Zadru (*Ospizio de' Reverendi Padri Capuccini*) upisan je pod katastarskim brojem 49 (vidi *Arhivski prilog 1*). Iz njegova opisa saznajemo da je zgrada hospicija bila zidani objekt pokriven kupama, izgrađen 1737. godine. Navedene su dimenzije hospicija izražene u venecijanskim mjerama *passi* i *piedi*. Nadalje saznajemo da se sastojao od prizemlja, prvoga kata i tavana. U prizemlju (*Il Pian Terren*), u koje se ulazilo dvokrilnim kamenim stubištem *con sottoscala*, nalazio se trijem rastvoren arkadama na kamenim stupovima, unutrašnje popločano dvorište sa zdencem te vrt. U prizemlju se također nalazila prostorija za ispovijedanje, drvarnica, ostava, soba za služinčad, mali prolaz s umivaonikom, mala kuhinja i *un passaticcio* s ograđenim drvenim stubištem *con sottoscala*. Na prvome katu (*Il Pian in Soler*) nalazili su se hodnik, kapela s mramornim oltarom na koji je bila postavljena slika Bogorodice Bezgrješne,⁴² četiri redovničke ćelije, *un portichetto*, mala blagovaonica i jedna zajednička, dnevna soba (*un luogo comune*). Na tavanu je bila samo jedna prostorija do koje se dolazilo prije spomenutim *portichettom* i ljestvama (*scala a mano*). Opis je zaključen opaskom da se hospicij nalazi u odličnom stanju s nekoliko nedostataka, a vjerodostojnost navedenih podataka potpisom je potvrdio inženjer poručnik Paolo Tironi. U susjednim stupcima nisu navedene obnove ni dogradnje hospicija.⁴³

U Memovu katastiku zadarski kapucini spominju se na još jednome mjestu. Naime, u opisu vojne bolnice (*Ospital Militare*), navedene pod katastarskim brojem 45, navodi se da se na prvome katu, između ostaloga, nalazila i *una stanza per li PP.^{ri} Capuccini, quando occorrono al bisogno*.⁴⁴ Saznajemo također da je spomenuta zadarska bolnica na istome katu na kojem se nalazila i soba za kapucine, sadržavala i kapelu s drvenim oltarom i slikom Bogorodice.⁴⁵ Ovdje je zanimljivo istaknuti da su kapucini imali samo za njih namijenjenu sobu i u nadbiskupskoj palači u Zadru, barem u vrijeme spomenutoga nadbiskupa Vicka Zmajevića, zaslužnoga za dovođenje kapucina u Zadar. Naime, u inventaru njegove rezidencije, sastavljenome u Zadru 8. studenoga 1745. godi-

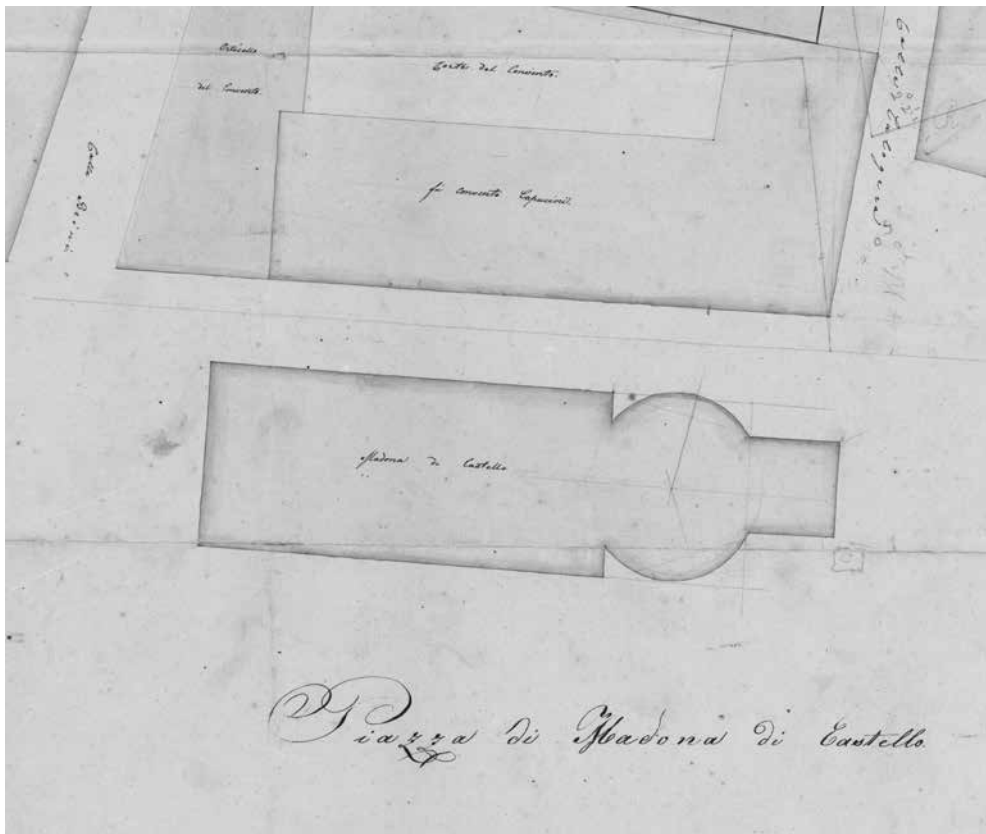
ne, navodi se i *prima Camera Forestiera per capuccini*, koja je bila opremljena klupicom, krevetom, stolom te šest grafika s prikazom svetaca (*Sei Imagini de Santi in carta stampati*).⁴⁶ Iako nije poznato kojom su prilikom kapucini koristili tu prostoriju, njezino postojanje dodatno ukazuje na naklonost nadbiskupa Zmajevića kapucinskome redu.

U uvodnome dijelu Memova katastika spominju se i pripadne knjige Inventara državnih zgrada u Zadru, Kninu, Splitu i Šibeniku te mjesta u njihovoj okolici. Njih je generalni providur Angelo Memo IV. poslao u Veneciju, zajedno s kopijom Katastika.⁴⁷ S ovim je knjigama, pohranjenim u Državnome arhivu Venecije,⁴⁸ domaću stručnu javnost upoznala Darka Bilić u znanstvenome radu objavljenom 2007. godine⁴⁹ napomenuvši da: »već sama činjenica da rukopisi Inventara tvore dvije knjige s ukupno 1286 stranica govori o znatno većem opsegu teksta i količini podataka (sram onih u zadarskome Memovu katastiku, op. a.).«⁵⁰ Isto vrijedi i za opis kapucinskoga hospicija u Zadru u kojemu su na devet stranica prvoga sveska Inventara inventarizirane sve prostorije hospicija (vidi *Arhivski prilog 2*).⁵¹ Tekst opisa zgrade hospicija je, kao i kod drugih građevina, upisan u tablicu s tri stupca, s time da su dva stupca namijenjena bilježenju obnova (*Ristauri annui o rifabbriche*) te dogradnja i rušenja (*Nuove Aggiunte o Diminuzioni*) ostala prazna.⁵² Kao i u Memovu katastiku, zadarski kapucinski hospicij se vodi pod rednim brojem 49. U prvome stupcu tablice istaknut je njegov naziv (*Ospizio de' R. R. P. P. Capuccini*), nakon čega su popisane i opisane prostorije po funkcijama i katovima, od prizemlja do tavana. Za razliku od Memova katastika, u knjizi Inventara nisu istaknute dimenzije hospicija, a ne navode se ni dimenzije pojedinih prostorija. Pri opisu inventara osobita pozornost posvećena je otvorima vrata i prozora, njihovu broju, tipovima vratnica i sustavu njihova zaključavanja. Sudeći prema Inventaru, prostorije hospicija imale su samo ulazna vrata kojima su bile povezane s prostorima trijema i dvorišta u prizemlju, odnosno hodnika i *portichetta* na prvome katu. Između samih prostorija, čini se, nije bilo izravne komunikacije, to jest prolaza. Prizemlje je s prvim katom bilo povezano drvenim stubištem u *passatizziu*. Saznajemo da je uz glavni ulaz u hospicij visjelo jedno manje brončano zvono te da je u zid bila ugrađena *una pilella di marmo*. Osim vrata, za svaku se prostoriju navodi i broj prozorskih otvora, način njihova ostakljenja okruglim komadima stakla ili staklenim pločama te zamračenja drvenim kopcima, *škurama* (*scuretto alla Capuccina in due partite*) i *griljama*. Inventar nam također pruža podatke o podovima i stropovima prostorija. Dok kod potonjih nije bilo varijacija, odnosno uvijek se radilo o drvenim stropovima, materijali korišteni za podove bili su nešto raznovrsniji. Tako su pojedini prostori prizemlja, poput trijema, dvorišta, drvarnice, ostave, prolaza i kuhinje, bili popločani (grubljim) kamenim pločama (*placche; placche grezze*), oni sobe za služinčad i *passatizzia* opekama, a pod isповjedaonice daskama. Pod u hodniku prvoga kata bio je od *terrazza*, kapela je bila popločana *quadrima*, a redovničke ćelije, *portichetto*, blagovaonica i zajednička dnevna soba opekom. Inventarizirana je i pokretna oprema hospicija među kojom se spominju drvene klupe (*banchette di tavole*), ormari (*armeretti, cantonali*) i police (*scanzie, libreria*) u jed-

2. Crkva Gospe od Zdravlja i susjedni kapucinski samostan nakon bombardiranja u Drugome svjetskom ratu (foto: *Zadarski list*)
Church of Our Lady of Health and the neighbouring Capuchin monastery after a bombardment during World War II

noj redovničkoj ćeliji), a navedeni su i dijelovi kamene opreme, na primjer umivaonik u *andiettu* ili *una scaffa di pietra* u kuhinji. Za struku je zasigurno najzanimljiviji opis kapele na prvome katu u kojoj su se nalazila dva drvena klecala te prije spomenuti mramorni oltar s menzom *di Pietra viva, e pietra Sacra nel mezzo* i oltarnom palom s prikazom Bogorodice Bezgrješne. Nažalost podatci o autoru, vremenu nastanka ili naručitelju oltara i pale nisu navedeni. Zanimljiv je i podatak

da je kapela imala drveni oslikani strop (*il Soffitto di Tavole pitturate*), no sam oslik nije opisan. Druga se umjetnička i liturgijska oprema hospicija ne navodi. Nakon opisa inventara pobrojani su manji nedostaci i oštećenja arhitektonskih elemenata i namještaja u prostorijama (*Mancanze*), a vjerodostojnost svih podataka potvrđena je potpisom inženjera Paola Tironija i kvartir-mastra Antonija Danesea.⁵³

Unatoč vrlo detaljnom navođenju namjene i inventara pojedinih prostorija te njihova smještaja po katovima, ne može se sa sigurnošću reći jesu li prostorije u Memovu katastiku i pripadnome Inventaru popisane redom, onako kao što su međusobno slijedile, odnosno kakav je bio njihov prostorni raspored. Za sada nam nije poznat ni tlocrtni prikaz hospicija iz kojega bi to bilo vidljivo. No u Državnome arhivu u Zadru čuva se projektni nacrt osječkoga graditelja Paula Hatzingera (Osijek, 21. siječnja 1783. – Beč, oko 1860.?)⁵⁴ za zgradu suda i zatvora kod crkve Gospe od Zdravlja, datiran 22. lipnja 1822. godine, na kojem je ucrtan i osnovni tlocrtni obris kapucinskoga hospicija i susjedne crkve (sl. 3.).⁵⁵ Iz njega možemo vidjeti da se sama zgrada hospicija sastojala od dva krila, odnosno da je imala oblik slova L. Kraće, zapadno krilo bilo je blago ukošeno u smjeru jugozapada u odnosu na duže sjeverno krilo koje je teklo usporedno i gotovo čitavom dužinom crkve Gospe od Zdravlja, odvojene od hospicija samo uskom ulicom. Na istočnoj strani, nasuprot kraćemu zapadnom krilu, nalazio se mali vrt (*Orticello del Convento*) koji je zajedno sa sjevernim i zapadnim krilom hospicija te susjednom zgradom suda i zatvora s južne strane zatvarao unutrašnje dvorište (*Corte del Convento*) nepravilnoga pravokutnog oblika. Na opisanome tlocrtu hospicija, nažalost, nisu naznačene njegove pojedine prostorije ni arhitektonski elementi poput stupova

trijema unutrašnjega dvorišta navedenih u Memovu katastiku i inventaru. Upečatljivo je da nije naznačen ni nadzemni hodnik koji je povezivao zgradu hospicija sa zvonikom i sakristijom crkve Gospe od Zdravlja (sl. 1.), što se objašnjava činjenicom da je spomenuti hodnik na zahtjev kapucina izgrađen tek krajem 19.

3. Tlocrt crkve Gospe od Zdravlja i kapucinskoga hospicija u Zadru, detalj projektnoga nacрта Paula Hatzingera za zgradu suda i zatvora kod crkve Gospe od Zdravlja, 1822. (foto: Državni arhiv u Zadru)

Ground plan of the church of Our Lady of Health and the Capuchin monastery in Zadar, detail of Paul Hatzinger's plan for the court and prison building next to the church, 1822

stoljeća, odnosno prema projektu iz 1897. godine, pa tako predstavlja mnogo kasniju nadogradnju hospicija i crkve.⁵⁶ Zanimljivost zadarskoga kapucinskog hospicija u kontekstu barokne arhitektonske baštine Hrvatske leži u činjenici da je uz onaj u Kaniži kod Gospića (1721.) jedini kapucinski hospicij na ovome području koji je istodobno bio namjenski građen kao boravište kapucina te kao čvrsto, zidano zdanje, a ne samo za privremeni smještaj redovnika. U literaturi se, na primjer, spominje hospicij u Rovinju u kojemu su kapucini boravili već 1672. godine, no o kojemu za sada nema pouzdanih arhivskih podataka i koji je, čini se, služio samo kao privremeno sklonište redovnicima iz nekoga venecijanskog samostana.⁵⁷ U Splitu su kapucini od 1696. do 1875. godine bili smješteni u jugoistočnoj kuli lazareta, preuređenoj za potrebe kapucinskog hospicija.⁵⁸ Hospiciji podignuti u Perušiću i Ribniku krajem 17. i početkom 18. stoljeća također su služili kao privremena pomoć kapucinskim misionarima u Lici, a da se nije radilo o čvrstim građevinama u prilog govori podatak da se hospicij u Ribniku ubrzo po izgradnji srušio, a onaj u Perušiću već 1706. godine izgorio.⁵⁹ Jedino je kapucinski hospicij u Kaniži, izgrađen 1721. godine o trošku cara Karla VI. Habsburga (1711.–1740.), bio podignut kao stalno boravište za četiri redovnika pod vodstvom gvardijana karlovaškoga kapucinskog samostana. Godine 1789., pod utjecajem reforma cara Josipa II. Habsburga (1780.–1790.), hospicij u Kaniži, uz koji se nalazila i kapela, ostaje prazan te po nalogu vojnih vlasti zatvoren, nakon čega počinje propadati. Do sredine 20. stoljeća još su se mogli vidjeti ruševni ostaci stare zgrade, no do danas su i oni nestali, pa je izvorni izgled kaniškoga hospicija nepoznat.⁶⁰ S obzirom na sve navedeno za sada je otežana ili u cijelosti onemogućena komparativna analiza zadarskoga hospicija s navedenim hospicijima koji su svojedobno bili izgrađeni na području Hrvatske. Ako se, pak, zadarski kapucinski hospicij u osnovnim karakteristikama usporedi sa sačuvanim kapucinskim samostanima izgrađenim u 18. stoljeću na području današnje kontinentalne i priobalne Hrvatske, poput samostana u Varaždinu (1705.), Karlobagu (1713.), Osijeku (1727.) i Vodnjanu (1757.),⁶¹ odmah se uočava da je u odnosu na njih dimenzijama i brojem prostorija bio znatno manji, s obzirom da je bio namijenjen za boravište svega dvojice redovnika. I u tlocrtnome oblikovanju uočljiva su odstupanja od pravilnije geometrijske strukture samostanskih zdanja. Razlog tome je, zasigurno, i prilagođavanje zadarskoga hospicija zatečenoj urbanističkoj situaciji. No unatoč tome hospicij je sadržavao sve ključne prostore, odnosno funkcije koje nalazimo i kapucinskim samostanskim zdanjima, poput unutrašnjega dvorišta s trijemom i zdencem, samostanskog vrta, gospodarskih prostorija (ostava, drvarnica i slično), kuhinje, blagovaonice, redovničkih ćelija i kapele.⁶²

Iako je u dosadašnjoj literaturi na više mjesta istaknuto da je zadarski kapucinski hospicij ukinut u vrijeme francuske uprave nad Dalmacijom (1806.–1813.),⁶³ arhivski izvori iz Austrijskoga državnog arhiva u Beču (Österreichische Staatsarchiv) upotpunjuju dosadašnja saznanja o djelatnosti

zadarskih kapucina te o statusu odnosno (pre)namjenama njihova hospicija u prvoj polovici 19. stoljeća. Radi se o dopisima i molbama koje je Zemaljska vlada (tal. *Governo della Dalmazia*) sa središtem u Zadru uputila Ujedinjenoj dvorskoj kancelariji (tal. *Eccelsa I. R. Aulica Cancelleria Unita*; njem. *Vereinigte Hofkanzley*) u Beču u razdoblju između 1817. i 1828. godine, a koji su vezani uz rješavanje upravne pripadnosti i opstojnosti ne samo zadarskoga hospicija, nego i hospicija istoga reda u Splitu i Herceg Novom u spomenutome razdoblju.⁶⁴ Bečki izvori otkrivaju da su navedeni kapucinski hospiciji svojedobno pripadali *Venecijanskoj kapucinskoj provinciji*, ukinutoj u vrijeme francuske vladavine, između 1805. i 1810. godine.⁶⁵ Za razliku od drugih samostana spomenute provincije, samostani na istočnoj obali Jadrana nastavili su djelovati i nakon ukinuća matične provincije, a njihov se status, kao što nam bečki izvori otkrivaju, rješavao tijekom gotovo čitave prve polovice 19. stoljeća. Iz dopisa Zemaljske vlade sastavljenoga u Zadru 9. studenoga 1819. godine saznajemo da je Dvorska kancelarija u Beču 17. prosinca 1816. godine izdala dekret br. 39889/4646 o tri kapucinska hospicija u Zadru, Splitu i Herceg Novom u kojemu je istaknuto da ti hospiciji više ne mogu pripadati Venecijanskoj kapucinskoj provinciji s obzirom da je ona ukinuta te da se redovnici u njima uzdržavaju pomoću prikupljene milostinje i na teret države. Predstavnici Zemaljske vlade smatrali su da bi se ti hospiciji trebali pridružiti nekoj od *provincia dello stato* te da će u suprotnome dalmatinska kapucinska zajednica u cijelosti nestati s obzirom na to da su redovnici *privi di sue cessione*. Tamo gdje ih još uvijek ima, kapucini su, saznajemo, pomagali župnicima kao ispovjednici. Budući da su lišeni primanja, redovnici su živjeli isključivo od milostinje, milodara i skromne godišnje novčane pomoći iz kraljevske blagajne. U nastavku saznajemo da su za dušobrižništvo u bolnici dvojica zadarskih kapucina godišnje primali *dal fondo di quell amministrazione* 237 franaka i 50 centi, uz dodatnih 38, 42 forinte *dalla Cassa dell' amministrazione di Pubblica Beneficenza*. Istome izvještaju pridodana je i ručno ucrtana tablica s osnovnim podacima o pojedinom hospiciju poput naziva okruga, grada i dijeceze u kojem se hospicij nalazi te broja svećenika (*sacerdoti*), laika (*laici*) i pomoćnoga osoblja (*servi*). Godine 1819. u zadarskome je hospiciju, izvorno zamišljenome za suživot dvaju redovnika, živio još samo jedan redovnik.⁶⁶ Naime, iz dopisa dalmatinske Zemaljske vlade od 18. ožujka 1817. godine, saznajemo da je 26. siječnja 1817. godine u Zadru preminuo fra Žigmund iz Belluna (tal. *Sigismondo da Belluno*), jedan od dvojice kapucina koji su primali plaću za svoje dušobrižničke usluge u civilnoj bolnici (nekadašnja vojna bolnica). Predstavnici Zemaljske vlade su po primitku obavijesti odmah reagirali, tražeći od kapitularnoga vikara u Zadru da hitno osigura zamjenu za preminuloga redovnika, s obzirom na to da je u to vrijeme bolnica bila puna bolesnika kojima je trebala duhovna skrb. Sastavljači istoga izvještaja iz 1817. godine su se Dvorskoj kancelariji požalili na fra Fortunata iz Cadorea, sudruga preminuloga kapucina, koji je na svoju ruku, bez obraćanja nadređenima, pisao u Veneciju da se pošalje zamjena za njegova preminuloga subrata. Predstavnici Vlade smatrali su da bi jedina prikladna zamjena preminulome redovniku

bio kapucin koji govori i ilirski jezik (*la Lingua Illirica*), s obzirom na to da je većina bolesnih u gradskoj bolnici bila domaće stanovništvo iz Dalmacije. Kao privremenu zamjenu kapitularni vikar je predložio fra Ljudevita iz Premanture (tal. *Lodovico da Promontore*), franjevca iz zadarskoga samostana.⁶⁷ Iz daljnjih dopisa saznajemo da je Zemaljska vlada između 1817. i 1819. godine, posredstvom senjskoga biskupa, pokušala u Zadar dovesti redovnika iz kapucinskoga samostana u Rijeci, međutim bezuspješno, pa je zadarski Nadbiskupski ordinarijat za službu dušobrižnika u gradskoj civilnoj bolnici imenovao jednoga zadarskog svećenika.⁶⁸

U dopisu od 30. svibnja 1820. godine ističe se da je Dvorska kancelarija dekretom br. 40452/5034 od 9. ožujka 1820. godine donijela odluku o pripojenju hospicija u Zadru, Splitu i Herceg Novom *coi Conventi del Litorale*, točnije s kapucinskim samostanom u Koprju. S ovom su se odlukom složile i Zemaljska vlada Dalmacije, Vlada u Trstu (tal. *Governo di Trieste*) te Ordinarijat, koji su konzultirani po ovome pitanju.⁶⁹ Iako se na ovaj način nastojalo riješiti upravno pitanje spomenutih hospicija, bečki izvori otkrivaju da u samome Zadru od 1820. godine, kada je čini se preminuo i spomenuti fra Fortunat iz Cadorea, više nema kapucina te da su ih u njihovoj službi kapelana u civilnoj bolnici zamijenila dva svjetovna svećenika koja su za to primali godišnju plaću od dvije stotine forinti. Ti svećenici su se privremeno nastanili u nekadašnjemu kapucinskom hospiciju te im je na korištenje dan i skroman inventar hospicija, popisano iznova 19. lipnja 1820. godine.⁷⁰

O pitanju statusa zadarskoga kapucinskog hospicija ponovno se raspravlja u dopisu od 3. svibnja 1827. godine, u kojem je Zemaljska vlada obavijestila Dvorsku kancelariju da je s tim u vezi zatražila mišljenje tadašnjega zadarskog nadbiskupa Josipa Franje Novaka (1823.–1843.)⁷¹ te ono Odvjetničke komore (*Procura Camerale*).⁷² Nadbiskup je u svome izvještaju od 8. ožujka 1826. godine zagovarao da je hospicij izvorno građen za kapelane bolnice te da se kao takav treba dati na korištenje dvojici svećenika koji su u tom trenutku obnašala ovu službu. Odvjetnička komora je, pak, 11. srpnja 1827. godine istakla da je hospicij građen isključivo za dvojicu kapucinskih redovnika, čija je pastoralna djelatnost uz dušobrižništvo u bolnici, uključivala i brojne druge službe, te da se po nestanku kapucinske zajednice u Zadru hospicij i sav njegov inventar trebaju vratiti u vlasništvo *delle sostanze che le appartenevano*. S takvim su se zaključkom složili i vladini predstavnici, no na nadbiskupov zahtjev pitanje je proslijeđeno na daljnje razmatranje Dvorskoj kancelariji. U istome dokumentu spominju se i knjige koje su popisane i iz hospicija premještene *nella biblioteca di questo seminario*.⁷³ Najvjerojatnije se misli na *Seminarium archiepiscopale Jadrense*, odnosno *Nadbiskupsko sjemenište u Zadru*. Pišući o povijesti te važne crkvene obrazovne institucije, crkveni povjesničar Ivan Ostojić (1969.) navodi da je dio sjemeništaraca svojedobno stanovao u napuštenome kapucinskom hospiciju.⁷⁴ Početna razmišljanja o takvoj prenamjeni hospicija u stan za polaznike Nadbiskupskoga sjemeništa nalazimo i u bečkim arhivskim izvorima. U dopisu od 8. siječnja 1828. godine se tako, između ostalog, navodi da je tadašnji generalni ministar dominikanaca u Dalmaciji dao prijedlog da se u nekadašnji kapucinski hospicij smjeste kandidati njegova

reda koji će pohađati zadarski studij Teologije i Filozofije. No isti dokument nam također otkriva da je Zemaljska vlada Dalmacije i osam godina nakon smrti posljednjega zadarskog kapucina još uvijek radila na obnavljanju kapucinske redovničke zajednice u gradu. U tu je svrhu kontaktirala Vladu Venecije (tal. *Governo di Venezia*) sa zamolbom da im kao posredovatelj osigura dva kapucinska redovnika iz nekadašnje Venecijanske kapucinske provincije koji govore ilirski jezik i koji bi ponovno obnašali službu kapelana u zadarskoj civilnoj bolnici. Odgovor venecijanske Vlade na postavljeni zahtjev je, međutim, bio negativan, s objašnjenjem da provincijalni ministar kapucina nije mogao pronaći redovnika koji poznaje *la lingua nazionale de Dalmati*.⁷⁵

Premda zabilježeni kao korizmeni propovjednici u zadarskoj prvostolnici,⁷⁶ kapucini su se ponovno vratili u Zadar tek 24. veljače 1868. godine zalaganjem tadašnjega zadarskog nadbiskupa Petra Dujma Maupasa (1862.–1891.) i nastanili se u svome nekadašnjemu hospiciju.⁷⁷ Nadbiskupovim odobrenjem 16. listopada 1871. godine je pri crkvi Gospe od Zdravlja osnovana istoimena bratovština kojom su upravljali kapucini.⁷⁸ U radu posvećenom crkvi Gospe od Zdravlja (1986.), Marija Stagličić opisuje graditeljske radove »koji su se na crkvi i (hospiciju, op. a.) izvodili prema traženju nanovo doseljenih kapucina« i bratovštine *della Beata Vergine della Salute*.⁷⁹ Podatke o dogradnjama i obnovi crkve autorica je pronašla među Spisima Općinskoga arhiva, pohranjenima u Državnome arhivu u Zadru. U njima se za 1897. godinu predlaže izgradnja dvaju nadzemnih hodnika koji bi povezivali hospicij s crkvom te dva pravokutna prostora uz zvonik koji bi bili u funkciji sakristije. U konačnici su izgrađeni samo prostori sakristije i zapadni nadzemni hodnik kojim je hospicij bio povezan sa zvonikom crkve.⁸⁰ Zanimljivo je istaknuti da su ove dogradnje, čini se, bile izvedene u vrijeme kada je poglavar zadarskoga hospicija bio sv. Leopold Bogdan Mandić (Herceg Novi, 1866. – Padova, 1942.; kanoniziran 16. listopada 1983.), koji je službu gvardijana u Zadru obnašao između 1897. i 1900. godine.⁸¹ Vanjština zapadnoga nadzemnog hodnika dobro je dokumentirana na već spomenutim starim fotografskim snimkama crkve Gospe od Zdravlja (sl. 1, sl. 2). Na onoj iz Arhiva Zadarske nadbiskupije, snimljenoj 1926. godine (sl. 1),⁸² pred pročeljem crkve mogu se vidjeti i dva kapucinska redovnika u habitu, prepoznatljiva po dugim bradama karakterističnim za kapucine. Ta je fotografija zanimljiva i po likovnim prikazima kapucinskih i franjevačkih svetaca, postavljenima na bočne pilastre crkvenoga pročelja. Naslikani u poprsju i s natpisima koji su pojašnjavali njihov svetački identitet,⁸³ ti su prikazi najvjerojatnije služili kao privremena likovna oprema crkve postavljena povodom blagdana sv. Josipa, Marijina zaručnika, o čemu svjedoči oslikani tondo s prikazom sv. Josipa s Isusom, izložen nad ulazom u crkvu i popraćen talijanskim natpisom *TE O GIUSEPPE (...)* nad vratnicama glavnoga ulaza.⁸⁴

Crkva Gospe od Zdravlja obnovljena je još jednom 1904. godine kada su povećani prozori i povišeni bočni zidovi njezine pravokutne lađe.⁸⁵ Tijekom bombardiranja u Drugome svjetskome ratu (1943./44.) teško su oštećeni i lađa crkve (obnovljena 1991. godine) i kapucinski hospicij što je ujedno značilo kraj djelovanja kapucina u Zadru te konačno gašenje njihova hospicija.

Prilozi**Arhivski prilog 1**

DAZd, Mletački katastar. Katastarske knjige (1597.-1797.), Popisi kuća od javnoga značaja na području Zadra, Knina, Šibenika i Splita 1789., kutija 36, *Catastico Generale delle Fabbriche tutte esistenti nella Piazze della Provincia di Dalmazia divise alli quattro Quartier-Mastri di Zara, Knin, Sebenico e Spalato con l'altre Piazze e Territorj addiacenti istituito con terminazione primo maggio 1789 dell' Illustrissimo, ed Eccellentissimo Signor Angelo Memo IV-to Provveditor Generale in Dalmazia, ed Albania MDCCLXXXIX*, sv. I, fol. 35v - 36r.

Zara

No. 49

Nel Catastico in Venezia al 30. tgo.

Ospizio de ' Revdi Padri Capuccini

Fabbrica di Muro coperta di Coppi - - - 1737. Consegnato al Quartier Mastro al 204.

Lungo - - Pas: - 16 - P:^{di} - 2 -

Largo - - Pas: - 6 - P:^{di} - 1 -

Alto - - Pas: 3 - P:^{di} - 4 - 2

Somministra due Piani, ed una Soffitta

Il Pian Terren contiene

Un 'Entrata con Scala di Pietra a due Rami con Sottoscala.

Un Sotto Portico con arcate sostenute da Pilastrì di Pietra.

Una Corte Salizata di Placche con Pozzo.

Un Orticello.

Una Camera per uso di Confessionario.

Una Legnara.

Un Canevin.

Una Camera per uso del Servente.

Un Andietto con Lavello.

Una Cucinetta.

Un Passaticcio con Scala di Legno racchiusa

di Tavole con Sottoscala.

Il Pian in Soler contiene

Un Corridor.

Una Capella con Altar di Marmo, e Pala con Imagine della

Madonna di Concezione.

Quattro Celle ad uso de ' Religiosi.

Un Portichetto.

Un Piciol Tinello.

Un luogo Comune.

La Soffitta è tutta un luogo, ed a questa si perviene dal Portichetto Sud:^{to} con Scala a mano.

Questa Fabbrica ritrovasi in ottimo stato, con alcune mancanze.

Paolo Tironi Ten:^{te} Ing:^{te}

Arhivski prilog 2

ASVe, Deputati e Aggiunti alla Provision del Denaro Pubblico, busta 990, *Inventario Generale di tutte le Pubbliche Fabbriche date in consegna ai rispettivi Quartieri Mastri di Zara, Knin, Spalato, Sebenico, loro Territorj, e rispettivi Riparti dei*

Quartieri Mastri stessi della Provincia della Dalmazia 1789., sv. I, fol. 175r - 179r.

Zara

No. 49

In Cat al 30 tgo.

Ospizio de R. R. P. P. Capuccini.

Pian Terren.

Nell 'Entrata.

1. Scuro di Porta sopra la Strada, in due partite, armato di sei bertovelle, tre fiube, due cadenazzi Schizzi a lama; uno detto tondo con due occhi, e scontro, un Saltarello armato con chiave, due manizze di ferro, due serrature con Todeschina, e chiave in una, e l'altra semplice senza chiave.

1. Campanella di Bronzo con corda, e catenella .

1. Foro al Sud:^{to} Scuro costruito a gargame con Scuretto, che scorre sullo stesso, e gratta di rame tutta rotta.

1. Pilella di Marmo fissa nel Muro.

Il Suolo è di Placche.

Nell Sotto portico.

5. Banchette di Tavola Levaticcie.

Il Suolo è di Placche.

Nella Corte

1. Pozzo con vera di Pietra.

Il Suolo è di Placche.

Nell 'Orticello.

1. Restello fracido, e rotto in due partite, armato di quattro bertovelle, quattr 'occhi bollitti, ed un cadenazzo tondo con quattr 'occhi. Manca un occhio bollitto.

2. Restellate fisse sopra Muretti, fermate fra Pilastrì con quattro palettine di ferro impiombate. Manca una palettina. I Muretti interni, che racchiudono le Terre, sono Rovinosi. Nella Camera per uso di Confessionario.

1. Scuro da Porta in due partite, armato di quattro bertovelle, quattro fiube, un cadenazzo tondo con due occhi, un Saltarello armato con chiave, ed una Schionella.

1. Vetriata di Vetri tondi in due partite, armata di quattro para bertovelle a nocella, due cadenazzetti Stagnati, una manizza, e due scontrini.

1. Scuretto alla Capuccina in due partite, armato di quattro para sguerzetti, e due cighignole di legno.

1. Ramata di fil d 'Otton rotta con Teler di righetta .

1. Ferrata composta di sette pezzi di ferro tondin.

Il Suolo è di Tavole.

Nella Legnara.

1. Scuro da Porta in una partita, armato di due bertovelle, due fiube, una Schionella, ed una Serratura con chiave, e nel chiave, e nel mezzo un cadenazzo tondo con due occhi.

1. Vetriata di Vetri tondi in due partite come sopra.

1. Scuretto alla Capuccina in due partite come sopra.

1. Ramata di fil d 'Otton rotta, con teler di righetta.

1. Ferrata eguale alla Superiore.

Il Suolo è di Placche grezze.

Nel Canevin.

1. Scuro di Porta in una partita, armato come il Sopra descritto.

1. Vetriata di Vetri tondi, eguale alle altre. In questa manca uno degli Scontrini.

1. Scuretto alla Capuccina eguale agl' altri.

1. Ramata sana come sopra.

1. Ferrata composta come sopra.

2. Scanzie a due lattis fisse nel muro.

Il Suolo è di Placche grezze.

Nella Camera pel Servente.

1. Scuro di Porta in due partite, armato come il primo, con una Schionella di più, ed una serratura con scontro senza chiave.

1. Vetriata di Vetri tondi eguale alle superiori.

1. Scuretto alla Capuccina, eguale ai Superiori.

1. Ramata rotta come le altre.

1. Ferrata composta come le altre.

1. Armeretto a due colti nel muro con portella in una partita, armato di due para groppetti, ed una cighignola di legno.

Il Suolo è di Tavelle.

Nell' Andietto.

1. Scuro di Porta in due partite, armato di quattro bertovelle, quattro fiube, un cadenazzo tondo, con due occhi, due schionelle, ed un Saltarello armato con chiave.

1. Vetriata di Lastre con cassa, armata di due Schionelle, quattro cighignole ed i Levaticcia. Manca una Lastra.

1. Ferrata composta di cinque pezzi di ferro tondin.

1. Lavello di Pietra con canna, egaletto d' Otton.

Il Suolo è di Placche grezze.

Nella Cucina.

1. Scuro di Porta in due partite, armato di quattro bertovelle, quattr'occhi bollitti, un Saltarello armato con chiave, un cadenazzo tondo con due occhi, e scontro, e due Schionelle di ferro.

2. Vetriate fracide, e rotte di Vetri tondi in due partite, armate di quattro bertovelle a nocella, due cadenazzetti stagnati, una manizza di ferro, e duo scontrini. Di questi manca uno scontrin in ciascuna.

1. Scuretto alla Capuccina in due partite, armato di quattro para sguerzetti, e due cighignole di legno.

1. Ferrata composta di sette pezzi di ferro tondin. Altra composta di dieci otto pezzi di ferro righetta con teler simile, assicurato da sei Arpesi di ferro impiombati.

1. Armeretto nel Muro a due Colti con portella, in due partite, armata di quattro bertovelle a nocella, e due pomoli di legno, uno con cighignola, che gira conesso lui, ed un gangetto di ferro con occhio.

3. Scanzie di Tavole fisse.

1. Tavola fissa nel Muro presso.

1. Fogon con Nappa, e Scanzia a due Lati con

2. Fornelli di Muro negl' Angoli, e ferro per Catena.

1. Scaffa di Pietra con Scanzia fracida al di sopra.

Il Suolo è di Placche grezze.

Nel Passatizzio.

1. Scuro di Porta in due partite, armato come sopra.

2. Vetriate di Vetri tondi in due partite come sopra.

2. Scuretti alla Capuccina, armati come sopra.

2. Ramate, una delle quali è rotta con teler di righetta.

2. Ferrate composte ognuna di sette pezzi di tondin.

2. Cantonali fissi nel muro con due colti, e Portella in una partita, fornita di due para sguerzetti, una serratura con chiave, e sei gratte forate, delle quali nè mancano tre, ed un Traverso di legno.

1. Scala di legno racchiusa da Tavole con scuro di Porta in una partita armata di due bertovelle, due Cancani, ed una Todeschina con scontro, e chiave.

1. Sotto Scala con Scuro di Porta in una partita, armato di quattro bertovelle, ed un Saltarello armato con chiave.

Il Suolo è di Tavelle.

1. Scala di Pietra a due rami, illuminata da un Balcon con

1. Vetriata di Lastre fissa, ed assicurata con quattro paletine di ferro, ed altra in due partite, armata di quattro para bertovelle a nocella, due cadenazzetti stagnati, una manizza, e due scontrini.

2. Ferrate di righetta composte ognuna di quattordici pezzi con teler simile, assicurato da quattro Arpesi impiombati.

Nel Pian in Soler.

Nel Corridor.

1. Antiporto mezzo a Lastre sopra la Scala, armato di due bertovelle, una Zanca con tampagno, ed una serratura a Todeschina con scontro, e chiave.

5. Vetriate di Vetri tondi in due partite, armate ognuna di quattro bertovelle a nocella, due cadenazzetti Stagnati, una manizza, e due scontrini.

2. Griglie nelle due Teste, in due partite, armate di quattro bertovelle, quattro fiube, un cadenazzo schizzo con quattro arpesi, quattro lame di righetta con ochietti, e manizza, che alzano, ed abbassano le Tavole, e due girelle impiombate.

3. Scuri da Balcon, fracidi, e rotti, armati ognuno di quattro bertovelle, e quattro fiube, un cadenazzo Schizzo con quattr' Arpesi, una Schionella, e due castagnole di Legno, e tresso.

Il Suolo è a Terrazzo, ed il Soffitto di Tavole.

Nella Capella

1. Restello in due partite, armato di quattro bertovelle, a nocella, un ganzo con occhio, ed un cadenazzo Schizzo contre Arpesi.

1. Vetriata di Lastre Levaticcia, armata di due cighignole, ed un pomolo d' Otton.

1. Altar di Marmo con mensa di Pietra viva, e pietra Sacra nel mezzo.

1. Palla con Immagine di Maria di Concessione.

2. Ingenocchiatorj di Tavole.

Il suolo è di quadri, ed il Soffitto di Tavole pitturate.

Nelle Quattro Celle dei Religiosi.

1. Scuro di Porta in una partita, a ciascuna, armato di due bertovelle, due occhi bollitti, un Saltarello armato con chiave, ed una Schionella.

In due d' esse: Due Scuri da Balcon fracidi, e rotti in due partite, armati ciascuno di quattro bertovelle, quattro fiube, un cadenazzo schizzo con quattr' Arpesi, ed una Schionella. Mancano la Castagnole di Legno, e li tressi.

Negl'altri due. Due Griglie, uno delle quali manca per intiero, e nel Balcon non esiste, che le sole quattro fiube, a l'altra è fracida, e in buona parte mancante, armata di quattro bertovelle, quattro fiube, un cadenazzo Schizzo con quattr'Arpesi, e due girelle di ferro. Mancano le due lame di righetta coi ganzi, occhi, e manizza.

1. Vetriata in ciascuna camera in due partite, armate ognuna di quattro bertovelle a nocella, due cadenazzetti Stagnati, una manizza, e due scontrini, di quali mancano due.

1. Scuretto alla Capuccina in due partite, armati ognuno di quattro para sguerzetti, e due cighignole.

1. Armeretto in ciascun parapetto di Balcon di Tavola, con Portella in due partite, armato di quattro para groppetti, ed una serratura con chiave.

Il Suolo delle Camere, e di Tavelle, ed il Soffitto di Tavole. In una di esse poi vi esiste.

1. Libreria fissa nel Muro con cinque colti al di sopra, ed un Armeretto a due divisioni al di sotto, chiusi i primi da una portella in due partite, con ramatta di fil ferro, armata di quattro bertovelle a nocella, due ganzi con occhi, ed una serratura con chiave.

L'armeretto ha la Portella in una partita, armata di due para groppetti, ed una serratura con chiave.

Nel Portichetto

1. Scuro di Porta in una partita, armato come quelli delle Celle.

1. Griglia in due partite, armata di quattro bertovelle, quattro fiube, due cadenazzetti stagnati, due lame di righetta con due ganzi, manizza, occhietti, tutto per uso delle Tavole, ed una girella impiombata. manca l'altra.

1. Vetriata di Vetri tondi in due partite, armata di quattro bertovelle a nocella, due cadenazzetti stagnati, una manizza, e due scontrini.

1. Armareto nel muro a tre divisioni con portella in due partite, armato di quattro bertovelle a nocella, un cadenazzetto schizzo con quattro Arpesi, e due detti Schizzi a lama.

1. Ringhiera di Tavole, ad un lato dell'imbocatura della Scala, con Tavole levaticcie al di sopra, che scorrono fra due gargami.

Il Suolo è di Tavelle, ed il Soffitto di Tavole, nel quale

1. Rebalta nell'Imbocatura della Soffitta, armata di due bertovelle a nocella.

Nel Tinello .

1. Scuro di Porta in una partita, armato di due bertovelle, due occhi bollitti, una Todeschina con pomolo d'Otton, e d'Otton, e Scontro, ed una Schionella.

1. Griglia composta, ed armata come la Superiore, con due girelle impiombate, ed ha un cadenazzetto rotto, e mancante d'un pezzo.

1. Vetriata di Vetri tondi, armata come sopra.

1. Armeretto nel Muro, ad un Colto con Portella in due partite, armata di quattro para sguerzetti, ed una cighignola, che gira con pomolo di legno.

Il Suolo è di Tavelle, ed il Soffitto di Tavole.

Luogo Comune.

1. Scuro di Porta in una partita, armato di due bertovelle, due occhi bollitti, un Saltarello armato, ed una Schionella.

1. Gratellata di Legno nel Foro da Balcon.

1. Vetriata nello Stesso, armata di quattro bertovelle soltanto.

2. Fori da condotto con divisioni di Tavole.

1. Scaffetta di Pietra.

1. Scoassera con Scuro di Porta in una partita, armata da due bertovelle, due cancani, ed un Saltarello armato.

Il Suolo è di Tavelle, ed il Soffitto di Tavole.

Il Pian della Soffitta.

È in buon Stato, e a questa si v'è con Scala a mano dal Portichetto.

Quest'Ospizio è in buon Stato colle seguenti.

Paolo Tironi Serte Ing.^e

Antonio Danese Q.^e Mastro

Mancanze (...).

Bilješke

1
Opći religijski leksikon, (ur.) Adalbert Rebić, Zagreb, 2002., 273–274, *sub voce* Franjevci; *Velika povijest crkve IV. Reformacija, katolička reforma, protureformacija*, (ur.) Hubert Jedin, Zagreb, 2004. (1997.), 362; FR. MARIANO D'ALATRI, *Kapucini: Povijest jedne franjevačke obitelji*, Zagreb, 2010., 16–17.

2
FR. MARIANO D'ALATRI (bilj. 1), 36–50.

3
Velika povijest crkve IV. (bilj. 1), 476–477.

4
O Venecijanskoj kapucinskoj provinciji usp. P. BERNARDINO DA CITADELLA, *Quattro secoli di vita francescana dei Frati Minori Cappuccini della Provincia Veneta (1535.–1935.)*, Padua, 1936.

5
FR. JURE ŠARČEVIĆ, *Dolazak kapucina u Varaždin*, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu*, 12–13 (2001.), 115–121; JOSIPA ALVIŽ, *Slikarstvo XVII. i XVIII. stoljeća u kapucinskim crkvama i samostanima u Hrvatskoj*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015., 16–38.

6
ARSEN DUPLANČIĆ, *Kapucini u Splitu od 1682. do 1875. godine*, u: *Svetište Gospe od Pojišana: u povodu 85. obljetnice dolaska kapucina i završetka restauratorskih radova*, (ur.) Zlatko Josip Šafarić, Split, 1993.a, 63–66; ISTI, *Prvi boravak kapucina u Splitu (1682.–1875.)*, u: *Croatica Christiana Periodica*, 31 (1993.b), 129–136; ISTI, *Prvi boravak kapucina u Splitu (1682.–1875.)*, u: *Kapucinski samostan i svetište Gospe od Pojišana u Splitu*, (ur.) Arsen Duplančić, Split, 2010., 9–19.

- 7
LUIGI MASCHEK, Manuale del Regno di Dalmazia per l'anno 1872., Zara, 1872., 168; CARLO FEDERICO BIANCHI, Zara cristiana, sv. I., Zara, 1877., 372–378, 522; ISTI, Fasti di Zara religioso-politico-civili dall'anno 1184 av. Cr. sino all'anno 1888 dell'era volgare, Zara, 1888., 107, 163, 167; GIUSEPPE SABALICH, Guida archeologica di Zara con illustrazioni araldiche, Zara, 1897., 85–86.
- 8
PETAR KAER, Il Santuario della Madonna del Castelo in Zara, Spalato, 1904.; MARIJA STAGLIČIĆ, Renesansno-barokna crkva Gospe od Kaštela u Zadru, u: *Radovi Filozofskoga fakulteta u Zadru*, 25/12 (1986.), 171–185.
- 9
CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 522; GIUSEPPE SABALICH (bilj. 7), 85.
- 10
ALBERTO MARANI, Atti pastorali di Minuccio Minucci, arcivescovo di Zara (1596–1604), Roma, 1970., XVIII, bilj. I; JOSIP KOLANOVIĆ, Zadarska nadbiskupija prema izvješćima *ad limina* 1599.–1797., u: *Sedamnaest stoljeća Zadarske crkve*, sv. 1., (ur.) Livio Marijan, Zadar, 2009., 411 s bilj. 27.
- 11
JOSIP KOLANOVIĆ (bilj. 10), 412.
- 12
Isto, 384.
- 13
Isto, 382.
- 14
Isto.
- 15
MILE BOGOVIĆ, Katolička crkva i pravoslavlje u Dalmaciji, Zagreb, 1993., 32–33.
- 16
MILE BOGOVIĆ (bilj. 15), 31–32, 35.
- 17
Isto, 35–36.
- 18
Prijepis izvještaja oca Bartolomeja iz Verone objavljen je u: MILE BOGOVIĆ (bilj. 15), 167–170.
- 19
Arhiv Zadarske nadbiskupije (dalje AZdN), Zbirke dopunskih preslika arhivskoga gradiva. Preslike arhivskoga gradiva iz inozemnih fondova (dalje *Preslike*), S. *Congregatio Concilii Relationes – Zadar*, kutija 2 (dalje *Conc. Rel.*, kut. 2), sv. 413-A, 1596.–1742., za godinu 1667., fol. 153r. Navedeni podatak već je objavljen u: JOSIP KOLANOVIĆ (bilj. 10), 394.
- 20
AZdN, *Preslike, Conc. Rel.*, kut. 2, sv. 413-A, 1596.–1742.
- 21
Paucis ab hinc annis extractum fuit Hospitium pro P.P. Cappuccinis, in quo duo a Senatu Veneto aluntur Sacerdotes, quorum munus Sacramenta ministrare in militari Xenodochio infirmantibus. Xenodochio verò inserviunt quatuor Fratres Institutum S. Joannis de Deo sub Priore exercentes. Cappuccini quo ad animarum curam subsunt Archiepiscopo. Xenodochij Sacellum sub invocatione SS. Rochi et Sebastiani furis Patronatus Regij ab Archiepiscopo ad praescriptum Concilij visitatur; (...). AZdN, *Preslike, Conc. Rel.*, kut. 2, sv. 413-B, 1744.–(1807.)–1796., za godinu 1754., fol. 52v.
- 22
O utemeljenju kapucinskoga hospicija u Zadru vidi: LUIGI MASCHEK (bilj. 7), 168; CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 375–376, 522; ISTI (bilj. 7, 1888.) 107, 163, 167; PETAR KAER (bilj. 8), 42–43; GIUSEPPE DE BERSA, Guida storico-artistica di Zara e catalogo del R. Museo Archeologico, Zadar, 1933., 65; TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ, Zadar pod mletačkom upravom 1409. – 1797. (Prošlost Zadra, sv. III), Zadar, 1987., 548; EDUARD PERIČIĆ, Nadbiskup Vicko Zmajević (uz 250. obljetnicu smrti), u: *Zadarska smotra: časopis za kulturu, znanost i umjetnost*, 1–2 (1995.), 21; LOVORKA ČORALIĆ, Albanski prognanik, Zmajevićev pouzdanik – zadarski svećenik Marko Delvesi (XVIII. st.), u: *Croatica Christiana Periodica*, 62 (2008.), 21–28, 24. s bilj. 12.
- 23
Crkva Gospe od Zdravlja (Kaštela) poznata je, prije svega, po čudotvornoj slici *Bogorodice s djetetom*, djelu Blaža Jurjeva Trogiranina iz 1447. godine. Slika je, danas u *Stalnoj zbirci crkvene umjetnosti* u Zadru, kao *auxilium christianorum* bila izložena javnome čašćenju na glavnome oltaru spomenute crkve koja je 1582. godine dobila prepoznatljiv oblik slobodnostojeće kassorenesansne rotunde nadsvođene kupolom, s pravokutnom apsidom sa zapadne strane. Godine 1682. apsida je proširena i prenamijenjena u sakristiju. Zadarski nadbiskup i apostolski vizitator Oktavijan Garzadori (1624.–1639.) zabilježio je 1627. godine postojanje četiriju oltara u crkvi. Godine 1703. rotondi je s istočne strane dograđena longitudinalna lađa, pri čemu je rotonda zadržala funkciju prezbiterija. Dvije godine poslije (1705.) nad pravokutnom sakristijom podignut je zvonik koji su projektirali i izgradili inženjeri Antonio Benoni i Jacques Binard (obnovljen 23. kolovoza 1884.). Zadarski nadbiskup Vicko Zmajević, veliki štovatelj Bogorodice, temeljito je preuredio crkvu Gospe od Zdravlja koju je odabrao za svoje posljednje počivalište, oporučno joj darovavši zlatni pektoral-križ optočen dragim kamenjem. Sliku Blaža Jurjeva Trogiranina nadbiskup je dao postaviti na novi mramorni oltar (Radoslav Tomić ga je s upitnikom pripisao Pietru Baratti i datirao oko 1725.) te ukrasio svetište štukom. Godine 1725. dao je podići i dva pobočna mramorna oltara, prislonska uz trijumfalni luk i posvećena sv. Filipu Neriju i sv. Franji Asiškom. Ti su oltari uklonjeni pri obnovi crkve nakon Drugoga svjetskog rata, a njihovi ulomci nalaze se u vrtu Nadbiskupske palače. Nadbiskup Zmajević dao je i popločiti čitavu crkvu te izraditi rešetku od kovana željeza koja je odvajala lađu od svetišta. Obnovljenu crkvu svečano je posvetio 20. listopada 1725. godine, a 1736. godine Gospa od Zdravlja je nadbiskupovim nastojanjima pripojena Lateranskoj bazilici u Rimu te obdarena mnogim oprostima. Godine 1737. nadbiskup Zmajević predao je crkvu na uporabu kapucinima koji su u neposrednoj blizini izgradili hospicij. Vidi: CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 372–378; ISTI (bilj. 7, 1888.), 105, 107–108, 129–130, 163, 167–168, 191, 196, 197; GIUSEPPE SABALICH (bilj. 7), 81–86; PETAR KAER (bilj. 8), 31–45; GIUSEPPE DE BERSA (bilj. 22), 65; IVO PETRICIOLI, Povijesni i umjetnički spomenici u Zadru – vodič, Zadar, 1981. (1973.), 43; MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 8), 171–185; TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ (bilj. 22), 548; RADOSLAV TOMIĆ, Barokni oltari i skulptura u Dalmaciji, Zagreb, 1995., 12, 84–85, 90; LOVORKA ČORALIĆ – IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, Zadarska nadbiskupska palača u vrijeme nadbiskupa Vittorija Priulija (1688.–1712.) i Vicka Zmajević (1713.–1745.), u: *Građa i prilozima za povijest Dalmacije*, 16. (2000.), 93–269, 166, 222; EDUARD PERIČIĆ (bilj. 22), 21; VANDA BABIĆ, Razgovor Duhovni Vicka Zmajevića, Zadar, 2005., 66, 67; RADOSLAV TOMIĆ, Umjetnička baština Zadarske nadbiskupije. Kiparstvo II: od XVI. do

XX. stoljeća, Zadar, 2008., 151–156; DARKA BILIĆ, Inženjeri u službi Mletačke Republike, Split, 2013., 119–120; DAMIR TULIĆ, Nepoznati anđeli Giuseppea Groppellija u Zadru i nekadašnji oltar svete Stošije u Katedrali, u: *Ars Adriatica.*, 6 (2016.), 155–174, 164, 170–171 s bilj. 5.

24

CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1888.), 107.

25

CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 375; PETAR KAER (bilj. 8), 43.

26

CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 376; PETAR KAER (bilj. 8), 42.

27

Državni arhiv u Zadru (dalje DAZd), Generalni providuri za Dalmaciju i Albaniju 1597. – 1797. (dalje *Gen. prov.*), Daniel Dolfin 1735. – 1738., kutija 1 (dalje *Dolfin, kut. 1*).

28

Kapucini u Split dolaze 1682. godine zalaganjem splitskoga nadbiskupa Stjepana Cosmija (1678./1682.–1707.). Po dolasku preuzimaju službu dušobrižnika vojnikâ i stanovnikâ grada te bolničara u vojnoj bolnici. Vidi: ARSEN DUPLANČIĆ (bilj. 6, 1993.a), 63; ISTI (bilj. 6, 1993.b), 129; ISTI (bilj. 6, 2010.), 9.

29

DAZd, *Gen. prov., Dolfin*, kut. 1., fol. 182r, 182v.

30

Prema tradiciji, za zadarsko svetište Gospe od Zdravlja brinula su dva svjetovna prokuratora pri čemu je jedan bio iz plemićkoga, a drugi iz građanskog staleža. Vidi: PETAR KAER (bilj. 8), 36.

31

DAZd, *Gen. prov., Dolfin*, kut. 1., fol. 183v.

32

DAZd, *Gen. prov., Dolfin*, kut. 1., fol. 183r.

33

DAZd, *Gen. prov., Dolfin*, kut. 1., fol. 182v, 184r.

34

DAZd, *Gen. prov., Dolfin*, kut. 1., fol. 182v – 184r.

35

Fotografija je s dopuštanjem preuzeta s internetskoga portala *Zadarskoga lista* na kojem je bila objavljena u fotogaleriji pridruženoj uz članak SINIŠE KLARICE »Grad feniks: kako je i zašto Zadar razoren u 2. svjetskom ratu?«, objavljen 16. veljače 2016. Vidi: <http://www.zadarskilist.hr/clanci/16022016/grad-feniks-kako-je-i-zasto-zadar-razoren-u-2-svjetskom-ratu-fotogalerija> (stranici pristupljeno 15. svibnja 2017.).

36

TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ (bilj. 22), 548.

37

LOVORKA ČORALIĆ (bilj. 22), 24 s bilj. 12.

38

DAZd, Mletački katastar. Katastarske knjige (1597.–1797.), Popisi kuća od javnoga značaja na području Zadra, Knina, Šibenika i Splita 1789., kutija 36 (dalje *Katastri*, kut. 36), *Catastico Generale delle Fabbriche tutte esistenti nella Piazze della Provincia di Dalmazia divise alli quattro Quartier-Mastri di Zara, Knin, Sebenico e Spalato con l'altre Piazze e Territorj addiacenti istituito con terminazione primo maggio 1789 de ll Illustrissimo, ed Eccellentissimo*

Signor Angelo Memo IV-to Provveditor Generale in Dalmazia, ed Albania MDCCLXXXIX (dalje *Cat. Gen.* 1789.).

39

O Memovu katastiku i s njime povezanoj literaturi usp. DARKA BILIĆ, Generalni inventar državnih građevina u Dalmaciji iz 1789. godine, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31 (2007.), 179–188.

40

TOMISLAV RAUKAR – IVO PETRICIOLI – FRANJO ŠVELEC – ŠIME PERIČIĆ (bilj. 22.), 548.

41

Usp. također DARKA BILIĆ (bilj. 39), 180.

42

Ovaj podatak je već istaknut u: DARKA BILIĆ (bilj. 39), 182.

43

DAZd, *Katastri*, kut. 36, *Cat. Gen.* 1789, sv. I, fol. 35v – fol. 36r.

44

DAZd, *Katastri*, kut. 36, *Cat.Gen.* 1789, sv. I, fol. 33r – 33v.

45

O zadarskoj vojnoj bolnici vidi: CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 521–522; MARIJA STAGLIČIĆ, Klasicizam u Zadru, Zagreb, 1996., 46; ISTA, Graditeljstvo Zadra od klasicizma do secesije, Zagreb, 2013., 41, 202 s bilj. 62.

46

LOVORKA ČORALIĆ – IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ (bilj. 23), 151, 257.

47

DARKA BILIĆ (bilj. 39), 179.

48

Archivio di Stato di Venezia (dalje ASVe), *Deputati e Aggiunti alla Provision del Denaro Pubblico*, busta 990 (dalje *Dep. e Agg.*, b. 990), *Inventario Generale di tutte le Pubbliche Fabbriche date in consegna ai rispettivi Quartieri Mastri di Zara, Knin, Spalato, Sebenico, loro Territorj, e rispettivi Riparti dei Quartieri Mastri stessi della Provincia della Dalmazia 1789.* (dalje *Inv. Gen.* 1789.).

49

DARKA BILIĆ (bilj. 39), 179–188.

50

Isto, 180.

51

ASVe, *Dep. e Agg.*, b. 990, *Inv. Gen.* 1789., fol. 175r – 179r.

52

Iz drugih arhivskih izvora saznajemo da je 1746. godine venecijanski inženjer Antonio Ferrari potpisao račune za troškove obnove kamina, nape, dimnjaka i krova hospicija. Usp. DARKA BILIĆ (bilj. 23), 36–37, 173.

53

ASVe, *Dep. e Agg.*, b. 990, *Inv. Gen.* 1789., fol. 179r.

54

O Paulu Hatzingeru usp. MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 8), 30, 37, 43–44, 55, 70–71, 74; ISTA (bilj. 45, 2013.), 25, 29, 32–33, 40–43, 196; DRAGAN DAMJANOVIĆ, The Hatzinger Family of Builders – from Székesfehérvár, through Osijek, Lviv, and Zadar to Vienna, u: *Acta Historiae Artium*, 57 (2016.), 167, 175–184, 186.

55

DAZd, Nacrta građevinskih objekata u Zadru 1801.–2000., Zgrada suda i zatvora kod Gospe od Kaštela, 1822., I/A. Nacrta projekta objavila je Marija Stagličić (1996.; 2013.) navodeći: »(Hatzingerov

projekt ne remeti obrise postojećeg bloka i čuva zgrade Kapucinskog samostana (...).« (1996.). Vidi: MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 44, 1996.), 44, 48–49; ISTA (bilj. 45, 2013.), 41, 43 (sl. 29.).

56
MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 8), 179, 182.

57
O kapucinima u Rovinju vidi ALOJZ ŠTOKOVIĆ, Leopold Bogdan Mandić, hrvatski svetac kapucinskog reda (Kratak osvrt na povijest kapucinskog reda u Istri), u: *Problemi sjevernog Jadrana*, 12 (2013.), 277–288, 278–280.

58
O kapucinima u Splitu vidi literaturu u bilj. 6.

59
FR. NIKOLA BAŠNEC, Austrija i dolazak kapucina u Karlobag, u: *Gazophylacium*, 1–2 (2001.), 55–64, 62.

60
FR. NIKOLA BAŠNEC (bilj. 59), 62, 64.

61
JOSIPA ALVIŽ (bilj. 5), 25–38.

62
O kapucinskoj arhitekturi vidi: FRANCESCO CALLONI, Architettura Cappuccina, u: *I Frati Cappuccini. Documenti e testimonianze del primo secolo*, sv. IV., (ur.) P. Costanzo Cargnoni, Perugia, 1992., 1469–1633; Gerlach van 's-Hertogenbosch, L'architettura dei Cappuccini, u: *Architettura Cappuccina. Atti della giornata di studi storici sull'architettura cappuccina*, (ur.) P. Lino Mocatti, OFM Cap, Silvana Chisté, Trento, 1995; Tanja Martelanc, *Kapucinska arhitektura v slovenskem etničnem prostoru do nastanka Ilirskih provinc*, doktorska disertacija, Sveučilište u Mariboru, Filozofski fakultet, 2016.

63
U *Fasti di Zara* (1888.) Carlo Federico Bianchi za dan 24. veljače 1868. navodi: »Furono oggi insediati i Padri Cappuccini nell'ospizio e nella chiesa della Beata Vergine del Castello in Zara, la quale fino dal 1807 era rimasta priva di essi«. – CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1888.), 163; ISTI (bilj. 7, 1877.), 376; PETAR KAER (bilj. 7), 49.

64
Österreichische Staatsarchiv (dalje ÖStA), *Kultus AK Katholisch* (dalje *Kult. Kath.*), *Kapuziner in genere, Castelnuovo, Spalato, Zara 1816–1848* (dalje *Kapuz.*).

65
P. BERNARDINO DA CITTADELLA (bilj. 4), 26.

66
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 15004/2401 od 9. studenog 1819., b. p.

67
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 2653/301 od 18. ožujka 1817., b. p.

68
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 15004/2401 od 9. studenog 1819., b. p.

69
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 9012/1641 od 30. svibnja 1820., b. p.

70
Spomenuti popis inventara za sada nije poznat.

71
Nadbiskup Novak nije imenovan u spomenutom dopisu, ali se datacije dokumenata poklapaju s razdobljem u kojem je on bio nadbiskup.

72
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 25823/5958 od 3. svibnja 1827., b. p.

73
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 25823/5958 od 3. svibnja 1827., b. p.

74
IVAN OSTOJIĆ, Centralno bogoslovsko sjemenište za Dalmaciju, u: *Crkva u svijetu*, br. 5–6 (prosinac 1969.), 387–403, 388.

75
ÖStA, *Kult. Kath., Kapuz.*, Dopis br. 22733/5495 od 8. siječnja 1828., b. p.

76
CARLO FEDERICO BIANCHI, *Kršćanski Zadar*, sv. II, s talijanskoga preveo Velimir Žigo, Zadar, 2011. (1879.), 426.

77
CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 376; ISTI (bilj. 7, 1888.), 163; PETAR KAER (bilj. 7), 52.

78
CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 506–507; ISTI (bilj. 7, 1888.), 167–168; PETAR KAER (bilj. 7), 52–53.

79
MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 8), 179, 182.

80
Isto, 182.

81
LOVORKA ČORALIĆ, Grad zaboravljene prošlosti, u: *Hrvatska revija. Časopis Matice hrvatske*, br. 1. (2005.), 83–90, 88.

82
AZdN, Zbirka fotografija, kutija 3, album 2, G 11.

83
Gledajući odozgo prema dolje, na lijevome pilastru su prikazani sv. Lovro Brindiški, sv. Fidelije iz Sigmaringena i sv. Josip Leoneški, a na desnome sv. Feliks Kantalicijski, sv. Serafin iz Montegranara i sv. Antun Padovanski. O likovnim prikazima i ikonografiji kapucinskih svetaca usp. JOSIPA ALVIŽ, *Viri illustri ordinis fratrum minorum capuccinorum* na slikama u kapucinskome samostanu i crkvi Presvetoga Trojstva u Varaždinu, u: *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 24 (2013.), 229–274.

84
O sv. Josipu kao uzoru duhovne savršenosti za kapucine usp. JOSIPA ALVIŽ (bilj. 5), 291–308. O pobožnosti Zadrana prema sv. Josipu vidi: CARLO FEDERICO BIANCHI (bilj. 7, 1877.), 530–531.

85
MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 8), 184.

Summary

Josipa Alviž

A Contribution to the Research on the Capuchin *hospitium* in Zadar

This paper aims at contributing to our knowledge of the history of Zadar's Capuchin community and their *hospitium*, first mentioned by the 19th-century chroniclers of ecclesiastical and local history. These valuable publications have served as a basis for later research, largely focusing on the church of Our Lady of Health, also known as Our Lady of Kaštel, assigned to the Capuchins. However, the *hospitium* itself, its history and architectural features, have hitherto been neglected in art-historical analyses. Complementing our present knowledge with new archival documents, this paper offers an overview of the Capuchin activity in Zadar and its surroundings, clarifying the circumstances of the foundation and destiny of the *hospitium* at the time of political and administrative changes in the first half of the 19th century. The appearance, ground plan, spatial organization, and inventory of the *hospitium* have been reconstructed based on the extant plans, photographs, and descriptions in the Cadastre and Inventory books, with a transcription in the Appendix.

The *hospitium* was established in 1737, at the time of Zadar's archbishop Vicko Zmajević (1713–1745), who assigned the church of Our Lady of Health, also known as Our Lady of Kaštel, to the Capuchins that same year. The Capuchin *hospitium* was built south of the church, financed by public and private donations. An extensive report on the introduction of the Capuchins to the city and the construction of their *hospitium* is found in the records of Provveditore General Daniel Dolfin (1735–1737), preserved at the State Archive of Zadar. Unfortunately, both the *hospitium* and the church of Our Lady of Health were heavily damaged in a bombardment during World War II, after which the *hospitium* building was demolished without documentation and an apartment building was built in its place. The appearance of the *hospitium* could thus be reconstructed only partially, owing to the archival documents preserved at the State Archive of Zadar and the State Archive of Venice (*Archivio di Stato di Venezia*), primarily the descriptions in the Cadastre and Inventory books listing the public buildings in the Province of Dalmatia from the times when it was ruled by the Venetian Republic, compiled in 1789 at the orders of Provveditore Generale Angelo Memo IV (1787–1789). These descriptions reveal that the *hospitium* was a stone building, consisting of the ground floor, an upper storey and the attic. On the ground floor (*Il Pian Terren*), there was a porch with arcades on stone pillars, a paved inner courtyard with a well, and a garden. The ground floor also included a confession room, a storage for wood, a pantry, a room for servants, a small passage with a washing basin, a kitchenette, and *un passaticcio* with a fenced wooden staircase *con sottoscala*. On the first floor (*Il Pian in Soler*), there was a corridor, a chapel with a marble altar on which there was a painting of Madonna Immacolata, four cells for the friars, *un portichetto*, a small refectory, and a common lounge (*un luogo comune*). The attic had only one room, which could be reached by the afore-mentioned *portichetto* and the ladder (*scala a mano*).

Despite the very detailed listing of the purpose and inventory of individual rooms, as well as their position according to the

floors, it cannot be said with certainty whether the rooms described in the Cadastre and the Inventory were listed in the same order as they were positioned in reality, or what their arrangement actually was, since no ground plan of the *hospitium* has been preserved. However, the State Archive of Zadar preserves a plan of Osijek's architect Paul Hatzinger (Osijek, January 21, 1783 – Vienna, ca. 1860) for the building of the court and prison building next to the church of Our Lady of Health, dated June 22, 1822, with a basic outline of the Capuchin *hospitium* and the adjacent church. It shows that the *hospitium* building was L-shaped and consisted of two wings. The shorter west wing was slightly slanted towards the southwest with regard to the longer north wing, which ran parallel to the church of Our Lady of Health, almost along its entire length and separated from it only by a narrow street. To the east, opposite of the shorter west wing, there was a small garden (*Orticello del Convento*), which together with the north and west wings, as well as the neighbouring court and prison building to the south, enclosed an inner courtyard (*Corte del Convento*), shaped as an irregular rectangle. Unfortunately, this rudimentary plan of the *hospitium* does not indicate individual rooms or architectural elements such as the porch columns in the inner courtyard, mentioned in the Cadastre and the Inventory.

Archival sources preserved at the Austrian State Archive (Österreichisches Staatsarchiv) complement our knowledge on the activity of Zadar's Capuchins and the functions or structurings of their *hospitium* during the first half of the 19th century. Letters and requests sent by the local administration (*Governo della Dalmazia*), located in Zadar, to the United Court Chancellery (*Eccelsa I. R. Aulica Cancelleria Unita* or *Vereinigte Hofkanzley*) in Vienna between 1817 and 1828 reveal that the Capuchin *hospitium* of Zadar belonged to the Venetian Capuchin Province, abolished during the French rule (1805–1810). Around 1820, with the death of the last friar, the Capuchin community of Zadar was extinguished to be renewed only in 1868, at the initiative of Zadar's archbishop Petar Dujam Maupas (1862–1891). Between 1897 and 1900, the guardian of Zadar's Capuchins was St Leopold Bogdan Mandić (Herceg Novi, 1866 – Padua, 1942), canonized in 1983. In his times, the *hospitium* obtained a new corridor connecting it above ground to the sanctuary of Our Lady of Health, as can be seen on the black-and-white photographs of the church front. The church of Our Lady of Health was renewed in 1904, when its windows were enlarged and the lateral walls of its rectangular nave heightened. In a bombardment during World War II (1943/44), both the church nave and the Capuchin *hospitium* were heavily damaged (the former was restored in 1991), which marked the end of Capuchin activity in Zadar and the final demise of their *hospitium*.

Keywords: Capuchins, *hospitium*, Zadar, Venetian Capuchin Province, Archbishop Vicko Zmajević, Provveditore Generale Daniel Dolfin, Inventory, Provveditore Generale Angelo Memo, Provincial Government of Dalmatia